

OBCY (479) ai

o jasne.

[*comp* obcejszy.]

sg *m N* obcy (71). ◇ *G* obcégo (30), [obcejsz(e)go]; -égo (1), -(e)go (29). ◇ *D* obcému (18); -ému (3), -(e)mu (15). ◇ *A* obc(e)go (16), obcy (10). ◇ *I* obcym (21), obc(e)m (1) *RejFóz*. ◇ *L* obcym (2). ◇ *f N* obcã (7); -ã (4), -(a) (3). ◇ *G* obcéj (12); -éj (2), -(e)j (10). ◇ *A* obcã (4). ◇ *I* obcã (4). ◇ *L* obc(e)j (4). ◇ *n N* obc(e) (1). ◇ *G* obcégo (13); -égo (2), -(e)go (11). ◇ *D* obc(e)mu (1). ◇ *A* obc(e) (3). ◇ *L* obcym (2). ◇ *pl N m pers* obcy [w tym: obcy narodowie (2)] (28). *subst* obc(e) [w tym: obce narody (1)] (8). ◇ *G* obcych (82). ◇ *D* obcym (41), obc(e)m (2); -(e)m *BudNT*; -ym : -(e)m *SkarŻyw* (1:1). ◇ *A m pers* obcé (16), obcych [proszę was jako obcych] (2); -ych *BudNT*; -é : -ych *WujNT* (2:1); ~ -é (1) *OrzQuin*, -e (1) *SarnStat*, -(e) (14). *subst* obcé (27); -é (3), -e (1), -(e) (23); -é *KochPs*, *KochPam*; -é : -e *SarnStat* (1:1). ◇ *A m pers a. G* obcych (1). ◇ *I m* obcémi (22), obcymi (14); -émi *GliczKsiąż* (2), *LubPs*, *BibRadz*, *OrzRozm*, *Mącz*, *KochPs* (3), *PaprPan*, *NiemObr* (2), *GrabPospR*, *SkarKaz* (2), *SkarKazSej*; -ymi *OpecŻyw* (2), *CzechRozm*, *GórnRozm*, *Calep*, *KlonWor*; -émi : -ymi *Leop* (1:1), *BudBib* (1:1), *SkarŻyw* (1:1), *PowodPr* (1:1), *WujNT* (2:4); ~ -émi : -emi *KochPs* (2:1), -(e)mi (19). *f* obc(e)mi (2) *CzechEp*, *PowodPr*, obcymi (2) *CzechRozm*, *WujNT*. *n* obcymi (3) *CzechEp* (2), *WujNT*. ◇ *L* obcych (8). *du I m* [cum nm] obcema (1) *Mącz* 159a.

Sł stp, *Cn* notuje, *Linde XVI – XVIII w.*

1. Będący spoza społeczności (narodu, plemienia, rodziny), będący z innego kręgu kulturowego; przychodzący lub sprowadzany z zewnątrz; *extraneus* *Miech*, *Vulg*, *PolAnt*, *Modrz*, *JanStat*, *Cn*; *alienus* *Vulg*, *PolAnt*, *Mącz*, *JanStat*, *Cn*; *peregrinus* *Vulg*, *Mącz*; *externus*, *exterus* *Modrz*, *Cn*; *extrarius* *Calep*, *Cn*; *hospes* *Vulg*, *Cn*; *alienigenus* *Vulg*; *adventicius*, *exoticus* *Mącz*; *alius* *Vulg* (454) : wżyithka pannonia słowienka była. Aczkoľwiek Rzymianie dawali im StaroŹthi opcze y vrzędniki [*Capitaneos et armigeros extraneos*] *MiechGlab* 59; Przewrotna drogã mężowã/ obca iest [*Perversa via viri aliena est*] *Leop Prov* 21/8; A w then dzień offiãry Pãñkiewy/ nãwiedzę nã kxiãżëtã/ y nã Źyny krolewkie/ y nã wżyithka ktorzy fie oblekli w odzienie obce [*qui induiti veste peregrina*]. *Leop Soph* 1/8; WyŹcie zle wczynili żeŹcie poymowãli żony obce/ ãbowiemeŹcie tak rozmnożyli grzechy w Izrãelu. *BibRadz* 3.*Esdr* 9/7, 2.*Esdr* 13/27, *Is* 17/10, 3.*Esdr* 9/12, 17, 18; nãdãnie y Źkãrby KoŹcielne rozbierãcie/ kãpturem Krolowi groźiãcie/ z opcemi Krolmi Źklãdy miewãcie/ á od nich Iurgelty bierzeãcie *OrzRozm* Cv, L4; *Exoticae merces*, Kupie obce to yeŹt z dãlekich Źtrón. *Mącz* 111c; *Sesama*, Nieyãki rodzaj obcego ziãmã albo žitã. *Mącz* 389d, 407b, 481b; przeto mię tych Iurgeltów pozbãwił/ y obnãżónego od opcéy pomocy/ poŹãdził mię nã gruncie OycowŹkim y MãcierzyñŹkim/ ktrzym mnie wedle Źtanu y potrzeby moiéy/ z łãlki Źwéy Źwiëtéy żywi *OrzQuin* G4v; *RejPos* 215v; Nie przynieŹiãcie [!] nañ kãdzenia obcego áni cãłopalenia áni obiãty/ áni mokrey offiãry wleieãcie nañ. *BudBib Ex* 30/9, *Ier* 2/21; *MycPrz* I B3, II A2v; *ModrzBaz* 35; *SkarŻyw* 492, 545; [ustawami i baŹniami *Antychrystowskimi*] wprowadził Źię między poŹpólŹtwo/ obcy Bog/ y obcy Mefyãł Źyn Boży/ piŹmom Ź. pãtryãrchom/ prorokom/ ChriŹtuŹowi Źãmemu y ApofŹtołom [!] z EwãnieliŹtãmi nieznãiomy. *CzechEp* 104, 141; *Lautia* – Podarki ktore rzymianie obczim poŹłom dawali. *Calep* 587a, 398b; *WujNT* 444; áby Źaden Noremberczãnin/ albo inŹy obcy kupiec/ nieŹmiał w Krãkowie króm głównych

Iármárków towarów íwych przedáwáć *SarnStat* 960; á co wíętfzá/ teraz z kilku ítron nád námi obce woyfká wízfá/ ktorem niewiem czemubyfmy vfác mieli. *GrabPospR* N3; Nánioflo íie do nas obcych obyczáíow y wyftępkow: czemu teź zá nimi niema przyść obca ípráwiedliwoś y karánie ich? *PowodPr* 80; Możemy íie w tym karác obcym przykádém. *PowodPr* 84, 7, 11, 75, 80 marg [2 r.]; *SkarKaz* 579a, Oooc; *KlonWor* 7; [alienius obczyfzého *Glosy II nr 128/12*].

W połączeniu szeregowym (1): Poczynaymy vmierác fwiátu/ áby nam był iáko obcy/ nie náfz/ y iáko nieprzyziáciel/ y iáko zlá gofpodá y dom íprochniáły. *SkarKaz* 422b.

W przeciwstawieniach: »obcy ... domowy (3), z narodu przodkow, ojcowski, przyrodzony moj, swoj (10), (nasz, swoj) wláсны (5)« (20): *GórnDworz* F2; wezmi żonę znarodu przodkow twoich [*de semina patrum tuum*] y nie poymuy íobie żony obcey [*extraneam*] ktoraby nie byłá ípotomftwá oycá twoiego *BudBib Tob* 4/13; Ale dawfzy pokoy obcem słowam/ obáčmy íwych wláfnych kilká tákowych *BudNT* li6; íź teź oto íelzcze fwiádectwá ty/ nie od obcych y poftrotnnych zebráne íá przeciw nim/ ále od ichże wláfnych wczýcielow y wodzow. *CzechRozm* 166v, 141; *ModrzBaz* 76v, 103; *CzechEp* 14; *NiemObr* 172, 180; *PudFr* 28; dla czegom służył, raczey przyrodzonym Panom moim niz obcemu *ActReg* 159; *OrzJan* 123; A ku oddawániu z Dekrétu iákich rzeczy, [...] brákuíą tym, íefli íwóy Woźny, íefli obcy. Acz y íád zgołá ná Woźnégo ófobie nie poléga *SarnStat* 1280, 647; *PowodPr* 73; *VotSzl* A4v; Druga wolnoś íeft dobra: obcym pánom y pogáńfkim krolom nie flúżyć/ áni im podlegác/ íedno íwoim *SkarKazSej* 692b, 683a; íedź gdzieś vmyfłí/ íedź w Bożá godzínę Cnotliwy íiemku/ á obcá rodzinę Karmń chlebem íwoim *KlonFlis* D4v.

Zwrot: »obcymi usty mowíc« (1): Íź przez obce íęzyki/ y obcymi vfty [*labiis aliis*] będę mowíł ludowi temu: á przedlíę mię y ták nie wyflucháią/ mowí Pan. *WujNT* 1.Cor 14/21.

Wyrażenia: »bog obcy« [*w tym: pierwsze przykazanie dekalogu (1)*] = *deus alienus Vulg, PolAnt* [szyk 23:14] [37]; *WróbŻółt* 43/21; Poidźmy á náfláduymy bogow opcych/ ktorzych nye znáfz/ á flúzmy im *KromRozm II* í4v; narodzye moy [...] nie mieyże bogá obcego [*neque adorabis deum alienum Vulg Ps* 80/10]/ Cobyś go czýł tą chwałá ták iákoby mnie íámego. *LubPs* S4v; y puścili íie zá Bogi/ obcemi/ y fluzyli im/ y modłę im dawáli [*abierunt post deos alienos et servierunt eis et adoraverunt eos*] *Leop Ier* 16/11, *Deut* 6/14, *Ier* 44/15; *BibRadz Ier* 7/9; *GrzegRóżn* M4v; gdyź s tobá nie mowí iáko Bog írogi/ iáko Bog obcy/ íedno iáko miłócfiwy Ociec z wdzyęcźnym íynacźkiem íwoim. *RejPos* 172, 258v; Niebędźiefz miał Bogow obcych [*Non habebis deos alienos coram me Vulg Ex* 20/3] *KuczbKat* 275; *WujJudConf* 61v; *BudBib Deut* 8/19; *CzechRozm* 7 marg, 13v, **4v; *KochPs* 123; *SkarŻyw* 173, [282], 341, 348, 558; *CzechEp* 31, 104; *WerKaz* 296; *WujNT* 468 marg; *PowodPr* 28 [3 r.], 58; *SkarKaz* 40a [2 r.]; Zły człowiek/ zdrády pełen/ ten czártowfki íynek/ A obcych bogów chwalcá *GosłCast* 61; *SkarKazSej* 683a [3 r.], 699a.

»człowiek obcy« = *alienus homo Mącz; barbarus Vulg* [szyk 6:5] (11); *RejPs* 139; *LibLeg* 11/160; Teź niema być ná to [*na urząd radziecki*] obieran człowiek obcy z ínfzego práwá/ y komuby byłó dziewięćdziefyfát lat. *GroicPorz* b3v; *Mącz* 226c; *GórnDworz* li2v; Aż obcy człowiek/ poftrotnny/ cudzozyemiec/ Sámáritan/ w්රzawfzy go/ zmiłowál íie nád nim *RejPos* 210; *RejZwierc* 184v, 256v; *PudłFr* 28; *WujNT Col* 3/11; *SarnStat* 959.

»głos obcy« (4): *RejPos* 124 [2 r.]; Mać też Bog y fwoie/ ktorzy [...] Chriftułowego thylko głofu fłucháią/ y wedla niego lie rządzą/ á ná głos obcy iuż by namniey niedbáią *CzechRozm* 81v; *NiemObr* 180.

»obcy(-a) język, mowa« [*w tym: być obcego języka człowiekiem (1), ludzie obcego języka (1)*] = *alia lingua Vulg* [*szyk 16:5*] (20:1): Bociem mużę prawdę powiedzieć/ przez obczy (język podczafem) w obcze ręcze państwa zachodziły *FalZiołUng* V 119v; *MurzHist* A3; wyrwie iákie fńaropolńkie z Bogárodzice fłowo/ á s Czeńkiem iákiem gładkiem flowkiem ná fzytych ie wyfádzi/ áby fwe⁸⁰ ięzyká grubość/ á obcego piękność pokazał *GórnDworz* F2; *WujJud* 182; *CzechRozm* 125v [2 r.], 127v, 182v; tákli fię Apofłołowie rządžili/ iáko fię rządzą Papielcy przegoleńcy/ [...] y tákli do ludu ládá co trzy po trzy obcym ięzykiem mowili? *CzechEp* 362, 145; Barbari – Grubi ludze, a obcego iezika. *Calep* 124a; A gdy ná nie włożył ręce Páweł/ przyfzedł n nie Duch święty/ y mowili obcymi ięzyki [*et loquebatur linguis*] y prorokowáli. *WujNT Act* 19/6, *1.Cor* 14/2, 5, 11, 19, 21 (10).

»obce języki« = *ludzie nie należący do narodu wybranego (1)*: Y Apofłoł fzeroko o tym náuczył: gdy fię z tego obcym ięzykom rádowác każe: iż dawno do zbáwienia v Prorokow y do Meffýalfá przyzwáni/ y iemu fá zá dziedźictwo iego obiecáni *SkarKaz* 517a.

»obcy(-a) kraj (a. kraina)« [*szyk 14:1*] (15): *MurzNT Mar* 13/34; wracam fye tedy z obcey kráiny do domu oycá fwego/ iáko márnotrawcá inny *OrzRozm* N, P4; *OrzQuin* P3; *ModrzBaz* 11v; *Oczko* 2v, 8v; czemu mię ołtré kry nie fńarły/ Kiedym fzedł w opcé kráie *KochPam* 87; *GostGospSieb* +4v [2 r.]; *GrochKal* 11, 16; *CiekPotr*)? (2; *SkarKazSej* 687a; *KlonWor* 82.

»kto, nikt obcy« = (*quis*) *extraneus PolAnt, Modrz* (9:3): Iesli kto opczy wluczkv kvpy thą thelyegą wynyen dacz 30 g *MetrKor* 59/282v, 57/120v; Abowym fńadźby mi nye ták cyelńko było By s kogo obcego to myę potrefiło *LubPs* O; *Leop* 4.Reg 11/8; *BibRadz Prov* 27/2; w mor/ dáleko od ludzi mielźkáć/ ni skim obcym nic niefńarwiác *SienLek* 3; *MycPrz* II B4v; *KarnNap* F4; *ModrzBaz* 55; *SkarŻyw* 492; *WisznTr* 20; *KochWr* 35.

»obcy ludzie« = *alieni Vulg, PolAnt, Modrz; barbari Vulg; homines extranei JanPrzyw* [*szyk 18:10*] (28): *BierRozm* 9; Mamy wípomagać/ á zakładać vbogie niedofłateczne/ albo włomne/ opcze ludzy *SeklKat* L4; *GliczKsiąż* B5v, G2; Pracą yego ktorey foby nabywał w trudności/ Nych rozerwą ludzye obcy w fwoye ofyádłofci. *LubPs* Z; *Leop Is* 1/7; *BibRadz Eccli* 45/21 [22]; widźicie iákie fźkody tu v nas Tátárowie czynią/ á iáko obcy ludzie przechodzą KORonę Polńką iáko chcą *OrzRozm* Vv, P3, P4; *BielKron* 271; Hospitalitas, Ludzkość/ skłonnofć przeciwno opcym ludziom/ też fńawianie goścy. *Mącz* 159a, 298a [2 r.]; *OrzQuin* Y4; która vmieiętnofć/ [*obchodzenie się z koniem*] Rycerńkim ludziom nie mnięý też iefł potrzebna/ iáko y opcym: ponieważ to bydlę/ w wielu potrzebách fłuży ludziom *SienLekAndr* a3v; *RejPos* 290; *ModrzBaz* 103; *SkarŻyw* 28; *GórnRozm* Kv; *KochFrag* 48; *WujNT Act* 28/1, 4; innym ktorymkolwiek ludziom obcym/ przychodniom [*hominibus extraneis hospitibus JanPrzyw* 5] nie będziemy dáwác/ oprócz lámym fńynom Koronnym/ y mielźkáięcym w tych ziemiách *SarnStat* 71 [*idem* 883], 286, 883; *SkarKazSej* 695b; *KlonWor* 14.

»obcy narod, lud« = *alienigena gens Vulg; gens (aliena), homines exteri Modrz* [*szyk 29:5*] (31:3): ta fławna Korona kxiąg żadnych ięzykiem fwym nie maiącz tak fławnym/ tak była firociała/ iż też innym obczym narodom prawie w połmiech y w dziwowanie była *FalZioł* +2; *FalZiołUng* V 119;

RejPs 168v; *Leop Eccli* 49/7; Prułowicé fćárzy byli z Litwą iednego narodu/ y tu mieľzkáli gdzie dziľ Liflańci/ y rzecz iednąką mieli y obyczáie z Litwą/ iedno przez obcy narod zmienili ięzyk *BielKron* 345v, 276, 338; *RejPos* 158 [2 r.], 158v, 226, 350; Pan powiádać raczy/ iż ia dla tey niewdzięczności á dla nie íprawiedliwości wálzey dam was polieść obcym narodom *RejZwierc* 256v, 41v, 43, 48v, 192, 195, 244v; *CzechRozm* 165; *ModrzBaz* 76v, 108v, 118, 132v; *CzechEp* 14, 61; *NiemObr* 160; *GórnTroas* 36; *OrzJan* 16; *GrabPospR* N2; niewiemy [...] co fie známi w náľzey źiemi dzieie: [...] z wielkim obcego ludu tu będącego pośmiewftwem. *PowodPr* 73, 5; *CzahTr* G3v; *SkarKazSej* 674a.

»nauka obca« = *adventicia doctrina Mącz*; *doctrina peregrina Vulg* [szyk 3:2] (5): *Mącz* 481b; zem iuż z onego głębokiego morzá błędow Antychriťtowych wyľzedł ná brzeg beľpieczny zbáwienia/ gdzie mi iuż żadne wiátry obcych náuk ízkodzić nie mogá *CzechRozm* 20v, 204v; *CzechEp* 117; Náukámi rozmáitymi y obcymi nie vnoście fie. *WujNT Hebr* 13/9 [Przekład tego samego tekstu *CzechEp*].

»nic obcego« (1): gdy záśnie Łáćinľkie fłowá wiewy ięzyku brzmiáľ/ nic wmwie obce⁸⁰ znać nie byľo. *SkarŻyw* 195.

»obcy nieprzyjaciel« (2): *PowodPr* 73; Pan Bog [...] od was y fynow wálznych kroleťtwo odeymie/ y da ie obcym nieprzyjáćielom wálzy^m/ pogubiwľzy was y fyny wálze *SkarKazSej* 702b.

»obcy obyczaj« = *peregrinus modus Mącz* (3): *Mącz* 269b; Ná náľzę Polľkę/ wieku nam pámiętnego/ iáko fie iedno z obcymi obyczáymi/ obcych też wyľtępkow y fekt/ przodkom náľzym niewiádomych/ w nień nánioľło *PowodPr* 7, 80.

»obca osoba« = *nie krewny; aliena a. extranea persona JanStat* [szyk 1:1] (2): [mniszki] mogá wľtępowáć w dobra oyczyťté y máćierzyťté [...] wľzákke ich oddalić od krewnych y bliľkich áľbo ná iné obcé ofoby przeniieść żadnym obyczáiem nie będą móć *SarnStat* 208, 923.

»obcy pan« [szyk 9:1] (10): *OrzRozm* L4; *CzechRozm* 141; á [uczniowie Chrystusowi ci sá, którzy] roźnych Miľtrzew/ od ktorychby fie vćzyć: y obcych Pánow/ ktorymby funnienie fwoie poddać mieli/ áni ízukáią/ áni przyimuią. *NiemObr* 180, 172; *SarnStat* 647; *SkarKaz*)(2v; *CiekPotr* 49; *SkarKazSej* 659v, 692b [2 r.].

»prawo obce« [szyk 3:2] (5): *GroicPorz* nn3v; Nie wľtydaľ fye Rzym XII *Tabulas* od Athen wźiać/ y też Práwem obcym fwą Rzeczpolpolitą rządźić *OrzRozm* T4; *ActReg* 44; TÁkże obiecuiem/ iż wykłáďów nie przypuśćim/ áni wywodów żadnych z práwá obcego *SarnStat* 53, 87.

»obce ręce, obca ręka« [w tym: w obce ręce (8), w obcych rękach (1), do rąk obcych (1)] = *ktoś obcy; aliena manus Mącz* [szyk 10:1] (10:1): *FalZioľUng* V 119v; PÁmiętay na to miľy panie iż nikomu inemu iedno łobie łamemu racziles wykupic a wyzwolic nas niedopuľfcaize tedi zadney opcey ręki aby iáką wierzchność miała mieć nad nami. *RejPs* 204v, 73; *BielKom* A; rzeczy ktorekolwiek przy złodźieiu poimányim záľtawano/ Vrząd zábieiraľ/ á to w ten obyczaj/ áby w obce ręce co nie zábláďziľo *GroicPorz* kk2v; *BielKron* 253; Postliminio recipere, To coľmy vtráćili á co w obcych á w nieprzyyiáćielskich rękách dľugo byľo záś doľtać. *Mącz* 193d; Nolebam illum nostrum familiarem sermonem in alienas manus devenire, Nie byľá to moyá wolá áby ty ípólne náľze słowá miály w obce ręce przyść/ to yeľt/ wywáwić/ roľáwić fie. *Mącz* 482b; *LeovPrzep* C2; Też Ziemię náľzę Beľzką [...] chcemy chowáć/ dźierzieć: żadnych Powiáťów áľbo wsi od niey nieoddaláiąć/ áni w opce ręce dáiąć

[*alienantes JanStat* 797]/ áni vmnieyřzáiąc. *SarnStat* 1054; Dźiedźictwo náłze obrociło fie w obce ręce: y domy á máietności náłze do cudzych. *PowodPr* 10.

»obcy sędzia« (7): Gość przed obcym Sędziem winien odpowiadać s pewnych przyczyn. *GroicPorz* m2v; OSyádły kupiec gdyby od łafyádá řwego ná drodze był hámowany/ á przyzwány do obcego Sędźiego o dług/ á on pozwány wybił by łye łłufznymi przyczynami do práwá řwego: thedy [*ma mu być nagrodzona szkoda i lekkość*] *GroicPorz* m3, m2v [2 r.], m3, nn3v [2 r.].

»obce słowo« = *wyraz z innego języka* (2): *BudNT* li6; Nieboże Fryczu/ zowże piafek hakiem. Bo iáko wřpomniřz iákie obce łłowo/ Nie będzieć zdrowo. *KlonFlis* F3.

»synowie obcy« = *cudzoziemcy; filii alienigeni PolAnt* (3): Ściągni rękę twą z wyłokości/ á odkup mię/ wyrwi mię z wod wielkich/ y z ręki řynow obcych. *BibRadz Ps* 143/7, *Ps* 143/11; Y wřzyřcy męźowie domu ie^{go} w domu vrodzeni (niewolnicy) y kupieni zá pieniądze z řynow obcych obrzezáli fię znim *BudBib Gen* 17/27.

»obca wiara, religija« (2:1): *SkarŻyw* 558; przećię zákázował [Bóg] z obcemi religiámi/ nie tylko vczęřtnictwá á iedności/ ále też y bráctwá y przymierza. *PowodPr* 39; *SkarKazSej* 683a.

»obca ziemia, strona« = *aliena terra, terra non sibi PolAnt* [szyk 12:2] (7:7): *RejKup* ee7v; *RejKupSekl* a2v; Ktemu iefzce pořłáł krol przes pořły řwe do Ieruzálem y do miałł Iudřkich liřty řwe áby práwá obcych źiem przyięli. *BibRadz 1.Mach* 1/46, *Gen* 15/13; *BudBib 1.Mach* 1/46; áby [pořłany w obcy kraj] pilnie obaczał á przypátrował fię/ co też w obcych źiemiách [*apud exteros populos*] zá obyczáie/ co zá práwá/ co zá kárność *ModrzBaz* 11v; *SkarŻyw* 244, 283; *BielSen* 12; *GostGospSieb* +4; źadni też Pořłowie w rzeczách wáźnych do obcych řtron pořłáni bydź niemáią: iedno zá wiadomořciá y rádá řpólná obudwu Narodów. *SarnStat* 1012 [*idem*] 1022; *KlonKr* C4v; *SkarKaz* 315a.

Szeregi: »obcy, cudzoziemski« (1): ten ktory rycerzem będac/ márnotrawnie delikáckich obcych cudzoźiemřkich potrzeb *in victu et amictu* vřywa/ á do boiu nic gotowego nie ma/ iáko niewieřciuch iáki *GrabPospR* K4v.

»obcy, (abo, i) cudzy« = *extraneus et alienus Vulg, PolAnt* [szyk 6:4] (10): rořtropność zow przyiációłką řwoiá. Aby cię řtrzegłá od niewiářty obcej/ y od cudzey/ ktora łłowá řwoie przyiemne czyny. *Leop Prov* 7/5; *Mqcz* 7a, 415a; *BudBib Prov* 7/5; *Calep* 52b, 397a, b, 490a; *WujNT* 468 *marg*; W Pierwřzym [pořkazaniu] zákázuię P. Bog mieć y chwalić obcych ábo cudzych Bogow okrom řiebie. *PowodPr* 28.

»obcy i daleki« (1): A nie tylko obce y dálekie pořkłády/ ále y náłze włářne domowe/ pobudkę nam do tego dáć mogá. *VotSzl* A4v.

»obcy, (i) iny (a. inszy)« = *alienus, extraneus PolAnt* [szyk 8:1] (9): *FalZioł* +2v; *GliczKsiąź* G2; *BibRadz Prov* 27/2; *CzechRozm* 165; *KarnNap* ktv; zápomina Pána Bogá/ y vdáie fię w próźnowanie y w rořkofzy: řkád kácerřtwo y obca wiárá y ini Bogowie rořtá. *SkarŻyw* 558; *SarnStat* 208; *SkarKazSej* 683a [2 r.].

»(ani) obcy i (a, ani) nieznaomy« (1): A dořthoieięřtwá wářze obcy iteź [!] nieznaomi ludzye záwřdy pořiádác będá. *RejPos* 290; *RejZwierc* 41v; *CzechEp* 145; *WujNT* 615 [2 r.], 616; *PowodPr* 39.

»postronny, (i) obcy« = *extraneus, alienus PolAnt* [szyk 3:2] (5): *BibRadz Prov 2/16, 3.Esdr 9/9; [jagniątko]* zna głos prawego pALTERZÁ swoiego/ á vcieka gdy vflylyzý głos postronny/ głos obcy/ á trwoży fie przed nim. *RejPos 124, 210; CzechRozm 166v.*

»obcy a (i) przeciwny« (2): *NiemObr 95: [pierwsze przykazanie]* broni Bogow cudzych wśelkiego obcego á iemu przeciwnego nabożeńtwa *PowodPr 39.*

»obcy i rożny« (1): kościoły wśhodnie [...] do wiele frogich błędow y kácerftw iáko obcych y rożnych bogow przyfzli *SkarKaz 40a.*

»obcy, (i) swoj« [szyk 2:1] (3): *BierRozm 9; GórnDworz li2v; Ale żeś chłoftę podiał v Nogatu/ Nie zwierzay áni rodzonemu brátu. Bo cię Cholewą będą zwác párobcy Swoi y obcy. KlonFlis H4v.*

»(tak) obcy albo (jako) tuteczny« [szyk 1:1] (2): lifty iákie przerzeczonym Conftituciam náłzym przeciwné ofobam obcym albo tutecznym [*personis extraneis sive indigenis JanStat 198*] [...] przynóšili *SarnStat 924, 924.*

a. W funkcji rzeczownika (155) :

α. »obcy«; *alienigena Mącz, PolAnt, Calep, Cn; peregrinus Mącz, Vulg, Calep, Cn; exterus Miech, Mącz, Vulg; externus Vulg, Mącz, JanStat; extraneus Mącz, Vulg, PolAnt, Cn; advena Calep, Vulg, Cn; exoticus Mącz, Calep, exter, extraordinarius, extrarius, hospes Mącz; alienus Vulg, PolAnt; qui foris Vulg; convena, externa gens Cn (153) :* Opcego fię bárdzo wśtydzę/ A przed fromem nieporodzę. *BierEz Nv, G; BielŻyw nlb 4;* lud to ieśt chytry a nie wierni ku opczym [*vafri et perfidi sunt exteris*] ale fami miedzi sobą wiarę pilno chowają. *MiechGlab 23; RejJóz A8 [2 r.], A8v; LubPs N6, Ov; RejWiz 43, 180;* Ktoby kolwiek z obcych [*quisquis externorum*] przyfłapił ku Przybythku będzie zábit. *Leop Num 1/51;* Bráćią moię dáleko odegnał odemnie/ á znáiomí moj/ iáko obcy [*noti mei quasi alieni*] odefłli odemnie. *Leop Iob 19/13;* Y będzie Ieruzálem fwięte/ á obcy niepoydą [*et alieni non transibunt*] przez nie więcey. *Leop Ioel 3/17, Ex 30/33, Iob 19/15, Prov 14/10, Ier 3/13, Dan 11/4;* A ieśli ty niebędziefz przeciwko thym Sákrámentarzom wśzetecznym bronił Sbiłká Biłkupá/ przodká twego: będę ia obcy *OrzList e2v;* Páłterz mu rzekł/ nie ták mi/ cięfzko ná obcego/ Iáko ná cię/ gdyżemci/ zwierzyl dobrá fwego. *RejZwierz 119v; BibRadz 2.Esdr 13/30, Prov 27/13, Ier 30/8, Ioann 10/5; OrzRozm C3; BielKron 338;* Extraordinarius, Sobie Pan nie należac ku cechu ftanu álbo rzádu/ Obcy. *Mącz 112c;* Alienigena, Cudzi, Obci/ nie náłzego rodu przichodzień *Mącz 143c;* Hospitium, Goścynne potowárzyfzenie miedzy dwiemá opcemá gdy fie ná yednę gofpodę z rożnych ziem zyadą y potowárzyfą. *Mącz 159a;* Proselitus, Obcy/ który priyął [!] náłzę wiarę y zakón/ Wfłępień w náłzę wiarę *Mącz 327b;* Advenitiis et externis adiumentis uti Obcych á zkąd ynąd przichodzących pomocy vżywác. *Mącz 481b, 111c, 112a, c, 158d, 290d; RejPos 215 marg; HistLan F4v; KochMon 30; WujJudConf 130v [2 r.]; BudBib Ex 29/33, Num 18/4, 7; MycPrz I B3; StryjWjaz A4; PaprPan Y2v;* do vgdzánia rofłtyrkow/ do iednánia nieprzyiáźni/ ráczey praw y fádow vżywác trzebá/ nie oręza: bo do oręza tylko przeciw obcym [*inter populos diversos*] vćiekác fię trzebá *ModrzBaz 63v;* w mały liczbie będąc/ y nieznácznemi/ Przychodnie nieznáiomí miedzy obcemi/ [...] Przedfię záwždy bywáli w páńłkiéy obronie *KochPs 157;* Niechay go z máiętności lichwnik wyzuie/ A obcy w iego pracy fobie lubuie [*et diripiant alieni labores eius Vulg Ps 108/11*]. *KochPs 168, 25, 73, 209;* Obcy y zrodzáiu kápłáńłkiego nieidący do ołtarza nie przyfłapił. *SkarŻyw 492*

marg, 338; *ZapKościer* 1586/66; *StryjKron* 567; *NiemObr* 13 [2 r.], *WisznTr* 14; ná to bárzo pátrzą cudzoziemcy/ iáko fię wy z łobą/ y iáko z obczymi obchodźcie. *GórnRozm* B3v; Aduenitius – Obczij, przichodzien poŝtronnij. *Calep* 28b, 778a; *GrabowSet* I4v; *LatHar* 196: [owce idą za swoim pasterzem] Ale zá cudzym nie idą: owłzem vćiekáią od niego: bo nie znáią głófu obcych [non noverunt vocem alienorum]. *WujNT Ioann* 10/5, *Matth* 17/26 [25], 1.*Cor* 5/12, *Col* 4/5, 1.*Thess* 4/12, 1.*Thim* 3/7, *Hebr* 11/34, s. 719; Abyfmy tedy ten zawał odwálili, potomnym, obcym, y łámi łobie winni nie zoŝtáli: á co wiefłza, ábyfmy y łámi *peregrini* w ięzyku włáfnym niebyli *JanNKar* D3; [rozterki i niezgody domowe] gorłzé bywáią niź woyny z obcym [*dissensionum et seditionum intestinarum quae omni externo bello sunt graviore* *JanStat* 195] *SarnStat* 111; *GrabPospR* K4; *KlonKr* D3v; *PowodPr* 9, 29 W goŝcinieŝcie miedzy obcemi: ládá kto was ŝzárpác moźe: á ten ŝwiát obcemi gárdźi. *SkarKaz* 551a; *CiekPotr* 7; *SkarKazSej* 703a.

W przeciwstawieniach: »brat, domowy, krewny, nasz (2), ociec, powinny, powinowaty (3), przyjaciel, rodzice, rodzony, sąsiad (2), stryj, swój (20), syn (5), wnuk, znajomy ... obcy; w domu ... u obcych« (41): *BierEz* 14; *OpecŻyw* [34]; A dla tego nyemaćye pirwłlego oycá opuŝćzác/ á obcych náłłádowác. *KromRozm III* N6v, Q2v; Wtore/ ma być baczenie Perfony/ iefli krewny álbo obcy *GroicPorz* 112; Záchowayźe teź práwo y łobie równemu/ Nie tylko powinnemu/ ále y opcemu. *RejWiz* 187v, 58v, 59; ia bych to obcy vczynił/ A ty fyn iego nieuczyniź? *OrzList* e2v; Bo mi iednák łácniey s łwym/ niź draźnić obcego *RejZwierz kt*; Ani w to obłoczył żaden obcy/ ále tylko vłtháwicznie łámi fynowie y wnukowie iego [*Non indutus est alienigena praeter filios eius solum, et nepotes eius semper*] *BibRadz Eccli* 45/15[16], *Matth* 17/25, 26; izeby [młódź] nie w domu ale v obcych wychowywana bywała *KwiatKsiąź* M3; *Nostri et externi contraria*, Náłzy/ *Opcy. Mącz* 251b; *Peregre sum*, Iefłtem dáleko od łwych miedzy obcemi. *Mącz* 290d, 316a; *HistLan* F6; áby s ciebie obczy nadobne przykłády bráli: á powinowáci twoi zápátrywłzy fię ná cię áby fię tobą cieŝzyli *RejZwierc* 24; *MycPrz* I B2v, II A2v; *BudNT Eph* 2/19; Nie tylko obcym dobrá on wydzyerał z mocy/ I Stryiowi włáfnemu kazał wyiác oczy *PaprPan* Pv, Hv, S, S4v; *KochOdpr* A4; *SkarŻyw* 338; *ZapKościer* 1580/14; *KochFr* 63; *PaprUp* H2 [2 r.]; *Phil* R; *WujNT Matth* 17/25, 1.*Cor* 5/12; v nas w Polłcze iuź ták *proclamatum*, że iefliź nie obcy/ łwóy nic nieuczyni *JanNKar* A4; *SarnStat* 209, 587; *CiekPotr* 54; Zacnoŝć domu wálzega w łławie mocno łtałey. Gdyź prze mądroŝć y cnotę włźedzie rozłzerzoná? Nie tylko łamsiád/ lecz teź obcych nádárzoná. *PaxLiz* A3; Dziwuyźe fię tu obcym kiedy iuź rodzeni Przedáią łwe/ od Oycá iednego łpłodzeni. *KlonWor* 29.

Zwroty: »być [komu] obcy, być [u kogo] za obcego« (1:1): By to przy moim łtole Krowicki mowił/ ktory iefłtem obcy Sbiłzkowi/ iabych Krowickiemu milczeć kazał *OrzList* e2; Ieflibych tedy niewiedźiał co znáczy głos/ będe v tego któremu mowię obcego ięzyká człowiekiem: á ten co mowi/ będzie teź v mnie zá obcego.[*ero... loquitur mihi barbarus*] *WujNT* 1.*Cor* 14/11.

»mieć [kogo] jako obcego, za obcego« = *sicut alienum habere Vulg* [*szyk zmienny*] (1:1): *Leop Iob* 19/15; Bo mnie ociec y mátká/ máią zá obcego/ Gdźiefz nam iŝć/ iefli y ty wzgárdźiź wygnánego? *GrabowSet* B4.

»jako za obcego [kogo] poczytać« (1): włłak iáko zá obce nas poczytał łobie [*quasi alienas reputavit nos*] y przedał/ á zyadł to co byłá zapłátá náłłá. *Leop Gen* 31/15.

»obcym stać się [w tym: komu (2)], stać się jako obcy [u kogo]« (3:1): *TarDuch A6; BibRadz Ps 68/9; Obcym stałem się braciey moiey [alienus fui fratribus meis]/ y cudzym synom matki moiey. BudBib Ps 68/8[9], Ps 57/3[4].*

Szeregi: »obcy, cudzoziemiec« [szyk 3:2] (5): żaden cudzoziemiec [!]/ żaden obcy/ y łługá kupny/ niechay z wámi tego nie pożywa/ ázby przyiął zakon pośpołu z wámi *RejPos 158; Exoticus – Opcy, cudzozemiecz. Calep 391b, 28b, 52a, 778a.*

»obcy, (i) cudzy« = *alienus et extraneus PolAnt [szyk 1:1] (2):* Niech cię chwali cudzy á nie wftá twoie/ obcy/ á nie wárgi twoie. *BudBib Prov 27/2, Ps 68/8[9].*

»tak domorodak jako obcy« (1): Niechay miedzy wámi będzie ład ípráwiedliwy/ ták domorodakom iáko obcym [*sive peregrinus sive civis*] *Leop Lev 24/22.*

»obcy i nieprzyjaciel« (1): A nye máyąc kościołá zá matkę/ nye ma też bogá zá oycá/ á nye krzełciyáninem áni brátem/ ále obcym y nyeprzyyaácyem nam yeft *KromRozm III Q2v.*

»obcy a (i) nieznamy« = *alienus et extraneus PolAnt (2): BibRadz Ps 68/9; [św. Antonijusz]* prágnąc ná rzeczy duchowne pokoju wietłze⁸⁰/ prośił fię áby był gdzie miedzy obce y nieznaíome połtan. *SkarŻyw 542.*

»obcy a pielgrzym« (1): Opczym stałem fie bratom mogim/ á pielgrzymem synom matcze moiey [*extraneus factus sum fratribus meis et peregrinus filii matris meae Vulg Ps 68/9*]. *TarDuch A6.*

»obcy i postronny« (1): á iáko ogień z náтуры pali/ ták Sámfonowi práwie iáko wrodzone było/ miłóśierdzie ono ku obcym/ y postronnym/ y chorym. *SkarŻyw 593.*

»powinny abo obcy« (1): Także też/ przyiedzie czci odłádzony do powinnego fwego/ ábo do obczego w dom/ z pocztem nie máłem/ iákoż ow nieborak ma go wygnáć/ nie máiąc/ fto síły? *Górnrzm 13.*

»obcy i przychodzień« = *hospes et advena PolAnt; advena et peregrinus PolAnt, Vulg [szyk 2:1] (3):* A przeto iuż nie iefteście obcy/ y przychodnie/ áleście łásiedzi świętych/ y domownicy Boży. *BudNT Eph 2/19, 1.Petr 2/11; Namileyfzy proźę was iáko obcych y przychodniów/ ábyście fię wftzymawáli od požádlivosti ciełefnych WujNT 1.Petr 2/11.*

»tak obcy jako przyjaciel« [szyk 1:1] (2): Nie był ieden ktoby tey był pániey nie żáłował/ Ták obcy/ iáko przyjaciel przygody litował. *KochZuz A4; BielKron 235v.*

»(tak, nie tylo) swój i (jako (i), lecz i) obcy« [szyk 4:1] (5): *BierRozm 13; bo káždy Pan káżdemu iednáko powinien thák fwemu iáko y obcemu MycPrz II B2; KochBr 152; WisznTr 19; tedy przesze a znaczne posługy nagrodzic potrzeba dobrze, aby yswoi y obcy virzeli, ze non est irremunerata virtus, VWKM, ale wwielkiey wadze ActReg 96.*

»znajomy i obcy« (1): [*Panna Syna szukała*] Naprzod miedzy przyrodzonymi/ potym miedzy znaiomymi/ ij miedzy opcymi. *OpecŻyw 32.*

β. »obca« (2) : Weźmi ízátę tego kthoryć ręczył zá obcego/ á kthoryć przyrzekał zá obcá [*pro extranea*]/ weźmi zakład od niego. *BibRadz Prov 27/13; BudBib Prov 27/13.*

2. *Należący do kogoś innego, będący czyjąś własnością, cudzy, nie swój (9)* : Ktorego [*Antykrysta*] Fálże/ Zdrády/ tu iuż małz odkryte Cołmy więc názywáli/ táiemnice íkryte, Byłyc acz wprawdzie iedná/ tym Tytułem pśtrzone Teras obcze wykupfzy/ piorká poznáć wronę [!]. *GrzegŚm Av; Y*

vczynił ie pány wielkiéy kráiny/ Y pośiedli przychodnie obcé dziedziny. *KochPs* 159; Niechby nád wżytkié głębiéy oná w piekle byłá/ Którá taką niecnotę piérwéy zamysłíła. Wiárę fwoię przenioflá do mężá obcego *GosłCast* 32.

W przeciwstawieniach: »swoj (2), moj ... obcy« (5): Przydawa fie iż wiele pczól czudzych prylatuie domowe wyganiaiác, tak iż wiefníaci broníác fwych, muflzá opce topić y zadławíacié *MiechGlab* 77; Nieznam fię do tych fzat/ nie moy to íeft vbior/ obce to íeft ochędoftwo *SkarŻyw* 195; *GrabPospR* L2.

W przen (2) :

W przeciwstawieniach: »swoj ... obcy« (2): (*nagł*) Wól. (-) Ták znaczny łeb/ ták świétné rogi vkázuie/ Ze króm gwíazd obcych íam fye fwémi opífuie. *KochPhaen* 7; gdy Iordan wpada w martwe morze/ Ofobny íobie nurt po wierzchu porze/ Niechce przezwiłká ni wody íwey ftrácić/ Z obcá fię zbrácić. *KlonFlis* F4.

a. *W funkcji rzeczownika:* »obce« = *cudza własność* (1) :

W przeciwstawieniu: »swoje ... obce« (1): Ludzkie pláce ściéśniáiac fwoie rozfzerzáiac: Sztucznie fznurem y prętem morgi pomierzáiac: Swoie rozprzeltrzeniáiac obcego íięgáiac *KlonWor* 4.

3. *Nie będący właściwością albo elementem czegoś* (12) : O którym to potym bogu oycu mowi *fol* 394. Íż áczkolwiek wżytkim ofobam należą *apparitiones*, to íeft/ okázowánia fię ludziam/ w obcey poftáci nie pamięta iż *Deum, cuius vnigenitus est Christus Iefus nemo vidit vnquam Ioan. CzechEp* 181; *SkarKazSej* 681b *marginis*.

W przeciwstawieniach: »obcy ... przyrodzony, własny (2)« (3): gdy by ona [*ślina*] miała w íobie iaki ímak włafny, tedyby íęzik żadnego ínfzego ímaku opcego nie vczył *GlabGad* C5v; ale gdi fie on [*czosnek*] ítarzeie tak iż nieco powíłfi po wyrwaniu, thedy ona wízitka wilgota y wonność opcza odejdzie, tilko íama íemu przyrodzona zoftanie *GlabGad* I4, H3.

obcy od czego (1): która tá to rzecz [*obracanie wszystkiego ku pożytku*] od wolnych vmysłów yakmiarz íeft obca. *KwiatKsięż* C2.

W charakterystycznych połączeniach: *obcy(-a) fundament* (2), *postać, smak, wilgota, wonność*.

Wyrażenie: »słowa obce« [*szyk 3:1*] (4): otoż tedy vtyfkowánia te⁸⁰ Chríftułowego muíiálá być ínfza przyczyná/ níż tá którą obcymi fłowy X.K. y z obcá też rzeczą wnoíi. *CzechEp* 141, 232 [2 r.]; wżytki fłowá obce odrzucáiac/ á do pífmá fię tylko/ świétego odzywáiac *NiemObr* 130.

Szeregi: »iny i obcy« (1): czuyćie fię/ íáko źle íne y obce fundáméntá pod budowánie ítare podkládác: íáko źle do zroflęgo ludzkiego ćlálá [!] (*kust.*) ćlálá (-) trzeciá rękę/ y trzeciá nogę przylepiác. *SkarKazSej* 681b.

»(i) nowy i obcy« (3): Ze też tym torem/ znowo wymyfloná rzeczą/ fłowá też nowe y obce: á fłowy tákże nowymi y obcymi/ rzecz y nowá/ y obcá/ y niezbożną wprowadzili. *CzechEp* 232.

4. *Niewłaściwy, nieprawdziwy (w odczuciu piszącego)* (3) : Hic locus nifi dextre accomodetur, in alienum íenfum male detortus videri poíset. etc: Po nálfemu ták/ To mieyfce práwi/ íeíliby go dobrze nie przyftołowano/ moze fię zdác że íe ku obcemu wyrozumieniu nakręcono/ álbo nákfierowano. *BudNT* Hh6v; záczyń fie wiele obcego mnimánia y wykłádow ná íanowe pífánie námnożyło było: o którym ían áni pomysflał/ nierzkáć żeby co tákiego twirdzić miał. *CzechRozm* 25; nie tylko íedno

miejŝce z piŝmá ŝ. ale więcey niŝ ŝto/ ku przepárćiu/ wyznánia náŝzego pokázác miá: á iabych rád iedno ŝlowko ácz nie od niego ŝyŝzał/ ktorzymby tych ŝwoich obcych powieŝci/ o Bogu y o ŝynu iego podeprzeć mogł. *NiemObr* 95.

5. *Nie bęđący uczestnikiem, odrącony [od czego] (1) :*

Szereg: »oddalony i obcy« (1): ktorzyŝcie byli ná on czás bez Chriŝtuŝá/ oddaleni od ŝpołecznoŝci Izráelŝkiej/ y obcami od teŝtámentow [*alienati a conversatione Isráel et hospites testamentorum*]/ nie máiac náđzieie obietnice *WujNT Eph* 2/12.

Synonimy: 1. *cudzoziemski, cudzy, postronny, przychodny; a.α. cudzorodak, cudzoziemiec, cudzy, goŝć, przybycień, przychodzień; 2. cudzy; 4. błęđny, fałszywy, niesprawiedliwy, niesłuszny.*

Cf NIEOBCY, OBCOCHWAŁOBOŝNIK

LW